

באר ישעקב

גליון א'
פרשת בראשית תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש החסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר ה"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

מלאכת מצוה בתוספת שבת

פירוש האחרונים שבנין המשכן מותר בתוספת שבת ✦ ראיות לזה מדברי הגמרא ביבמות ✦ ביאור הנועם מגדים שסייג התוספת לא ניתן במקום מצוה ✦ ביאור דברי התוספות שנושאים נשים בתוספת יום טוב לפי הנ"ל ✦ ביאורים אחרים בדעת התוספות ✦ ביאור הטעם שכליל שבת מתפללים ערבית מוקדם לפי הנ"ל ✦ משמעות הפוסקים דלא כהמהרי"ל דיסקין ודעימיה ✦ חידוש הגליוני הש"ס שאין שוחטים את הפסח בתוספת יום טוב ✦ טירחה ועמל במשכן בשבת

הוא שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאילו כלה בו ביום. הרי שאצל הקב"ה לא שייך תוספת שבת. וזהו 'אך את שבתתי' - דווקא את השבת שלי, דהיינו עצם יום השבת, את זה צריך לשמור אפילו במקום בנין המשכן, אבל זמן תוספת שבת שהוא רק אצל בשר ודם, בנין המשכן אינו דוחה אותו.^א

ראיות לזה מדברי הגמרא ביבמות

הפנים יפות מביא את מה ששמע בצעירותו **מאביו** (רבי צבי הירש מטשארטקוב), להקשות על דברי הגמרא ביבמות (ו), שרצו ללמוד שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ממה שצריך לכתוב 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' (ויקרא יט, ל) שאין בנין בית המקדש דוחה את השבת, ואמרו 'מאי לאו בונה וסותר', שהן מלאכות שיש עליהן חיוב כרת, ודוחה הגמרא 'לא, לאו דמחמר', שאין עליו כרת. וקשה, למה

הרמב"ן (שם), שבכל מקום כשיש מיעוט 'אך', הרי הוא בא למעט את הדבר שמדבר עליו, ואם כן אדרבה יש לומר ש'אך' בא למעט בדין שבת ולחדש אופן שדוחה שבת, ולא ששבת דוחה אותו, ולכן מפרש ש'אך' בא למעט מילה ופיקוח נפש שדוחים את השבת.

אולם הגדולים הנ"ל מיישבים את כוונת רש"י, שהכוונה למעט את תוספת שבת, ואכן כוונת הכתוב לומר מיעוט בדין שבת, שמה שבנין המשכן אינו דוחה שבת הוא רק בשבת עצמה, אבל בזמן תוספת שבת היה מותר לעבוד.

והרמז בזה הוא, על פי מה שכתב רש"י (בראשית ב, ב, והוא מבראשית רבה י, ט) על הפסוק (שם) ויכל אלקים ביום השביעי, 'רבי שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקדוש ברוך

יש לדון בכל המצוות שאין דוחות שבת, כגון מילה שלא בזמנה שאינה דוחה שבת (שבת כד:), או בנין בית המקדש שאינו דוחה שבת (יבמות ו), או הקטרת חלבים ואברים של ערב שבת שגם כן אינה דוחה שבת (שבת שם), מה דינם בערב שבת בזמן תוספת שבת, האם הם דוחים את תוספת שבת או לא.

פירוש האחרונים שבנין המשכן מותר בתוספת שבת

ומצאנו לכמה גדולים (מעשה רוקח, ויקהל: פנים יפות: נועם מגדים; מהרי"ל דיסקין, כי תשא) שפירשו את הפסוק (שמות לא, יג) 'אך את שבתתי תשמרו' בסגנון אחד. שהנה רש"י (שם) כתב 'אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מעוטיין, למעט שבת ממלאכת המשכן'. ותמה עליו

א) הנועם מגדים מביאר שם לפי זה גם את המשך הכתוב 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם', היינו שקדושה זו של תוספת שבת אינה אלא 'לכם', לבשר ודם שאינו יודע לכוון עתיו ורגעיו, אבל לא אצל הקדוש ברוך הוא.

<<<

פנינים

הוצאה בשבת באופן הקל הקל

תורה יש בזה (ראה באר יעקב ח"א, ויקרא). והגר"א גניחובסקי (פנינים בלק תשפ"ב) רצה להוכיח מכאן שאין בזה איסור תורה.

אך לכאורה אף אם הוא דאורייתא מכל מקום י"ל מה שעשו ע"י שנים כדי להמעיט מהאיסור ככל האפשר. ואולי כוונתו להוכיח מזה שבתחילה השתמשו בעצה של שנים שעשו, ואח"כ בהעברה דרך כרמלית, ואם יש איסור תורה בשנים שעשו, היה להם להשתמש מיד בעצה זו של העברה דרך כרמלית.

אולם מה שהקשה שם הגרא"ג שבעשו ע"י שנים חמור יותר, וכמו שמוציין שריבוי מלאכות חמור מריבוי בשיעורים, הוא הדין בנעשה ע"י ריבוי אנשים, ולכן היה להם להעדיף דרך כרמלית מלעבור בשנים, דברים אלו צע"ג. ששם מדובר בריבוי במלאכות גמורות, וכאן מדובר שאכן יותר אנשים יעשו את המלאכה אבל מאחר שנעשה המלאכה ע"י שנים אין המלאכה נחשבת למלאכה גמורה לשניהם.

בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) מסופר שהרומאים גזרו על היהודים שיטענו משאות בשבת כדי שיחללו את השבת בהוצאה מרשות לרשות, ונתחכמו היהודים לטעון שנים ביחד, כדי שיהא שנים שעשאוהו שפטורים, אמר להם אחר (אלישע בן אבייה) שיכריחו אותם לטעון כל אחד לבדו, ונתכוונו היהודים להניח את משאם בדרך בכרמלית כדי שלא יהא הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ממש שהוא דאורייתא, ואמר להם אחר שיטעינום צלוחיות כדי שלא יוכלו להניחם בדרך בכרמלית, שאי אפשר לפורקן במהירות בלי שישברו.

ויש בזה נפקא מינה גם לענין הקל הקל, שהדין הוא שחולה שצריך לחלל בעבורו את השבת מאכילין אותו הקל הקל, ולכן יש לעשות כסדר הזה, היינו להעדיף לעשות ע"פ שנים, ואם אי אפשר ע"י שנים יש להעביר דרך כרמלית.

והנה, שנים שעשאוהו אף שאין בזה קרבן חטאת, יש בזה איסור דרבנן, וי"א (תיבת גמא פקודי אות ב; וראה הג' רע"א על הרמב"ם הל' שבת פ"א הט"ז) שאף איסור

לא למדו שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ממה שצריך לכתוב 'אך' למעט שלא ידחה מלאכת המשכן את השבת, שבזה אין לדחות ולהעמיד בלאו דמחמר, שכן לאו דמחמר לא היה במשכן, שהרי כל מה שהיה במשכן הוא אב מלאכה כמבואר בגמרא (בבא קמא ב), ומכך שמחמר אינו אלא בלאו ולא במיתה וכתר משמע שלא היה במשכן.¹

אמנם לפי האמור יומתק, שאכן אין כוונת הכתוב כלל למעט את מלאכת המשכן בשבת, אלא אדרבה הכתוב בא לומר, שבזמן תוספת שבת אין מלאכת המשכן נדחית, ולכן אין להוכיח מכאן כלום לענין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

עוד דיוק כתבו הפנים יפות והמהרי"ל דיסקין להוכיח מהגמרא שם כדבריהם, שלכאורה מדוע הוצרכו לדחות שמדובר במחמר, הלא אפילו אם מדובר בבונה וסותר, אפשר להעמיד את הפסוק שמדובר בתוספת שבת, שאף שאסור מן התורה מכל מקום אין בו כרת, ולכן אין ראייה משם שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. ועל כרחק, שבתוספת שבת אי אפשר להעמיד את הפסוק, שבתוספת שבת אכן היה מותר לבנות את המשכן.

ביאור הנועם מגדים שסייג התוספת לא ניתן במקום מצוה

בביאור הטעם שאין תוספת שבת דוחה את בנין בית המקדש, כתב הנועם מגדים, שאף שתוספת שבת היא מן התורה, מכל מקום אינה אלא משום גדר וסייג, ולכן במקום מצוה לא ניתן דין זה. ולפי זה הוא הדין לכאורה בכל הספיקות הנ"ל במילה ובהקטרת האברים, שמאחר שהם מצוות אינם נדחים מפני תוספת שבת.

ביאור רכרי התוספות שנושאים נשים בתוספת יום טוב לפי הנ"ל

ומוכיח כדבריו מדברי התוספות (כתובות מז. ד"ה דמסר), שהקשו על מה שאיתא בגמרא שם שאין להוכיח מכך שהאב יכול למסור את בתו לחופה שמעשה ידיה לאביה שהרי מבטלה בנישואיה ממעשה ידיה, שכן יתכן ש'מסר לה בשבתות וימים טובים', ובאופן זה אינה מבטלה ממעשה ידיה בשעת מסירה לחופה. והקשו, איך יכול להכניסה לחופה ביום טוב, והרי מבואר במועד קטן (ח:) שאין נושאים נשים בחול המועד, שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך - ולא באשתך. ותירצו שם: 'איכא למימר, שהאב איירי שעה אחת לפני יום טוב, שהוא כיום טוב לענין מלאכה דתוספת דאורייתא, ובטילה באותה שעה מן המלאכה.'

מבואר בדברי התוספות שבזמן תוספת יום טוב - אף שהוא מן התורה - מכל מקום נושאים נשים בזמן זה. ולא הסבירו התוספות את טעם הדבר, שלכאורה אם זמן התוספת נחשב כיום טוב לענין איסור מלאכה, הוא הדין לענין שמחה, ומאי שנא. ומבאר מהרי"ל דיסקין, שכוונתם שמאחר שלישא אשה הוא מצוה, לכן נושאים נשים בתוספת יום טוב. והטעם בזה כנ"ל, שמאחר שתוספת יום טוב אינו אלא משום גדר וסייג, גדר זה לא נאמר במקום מצוה.

ביאורים אחרים ברעת התוספות

אך כבר כתבנו במקום אחר (באר יעקב ח"א, בא) שאפשר לבאר את כוונת התוספות באופן אחר, שבזמן תוספת יום טוב לא שייך מצות שמחה כלל. והטעם בזה, משום שמצות שמחה נוהגת גם בחול המועד, ותוספת יום טוב אינו אלא בדברים הנוהגים רק ביום טוב עצמו. וכן נראה בקבא דקושייתא (קושיא פו) שנקט בכוונת התוספות.²

והחתם סופר (כתובות שם) מבאר בכוונת התוספות, שדעתם שלא נאמר כלל דין תוספת יום טוב אלא לענין איסור מלאכה, ולא לענין מצוות החג. וכן נראה שנקט הקובץ שעורים (פסחים אות ר"ב) בכוונתם³. ולפי פירושים אלו, אין שום ראייה מדברי התוספות לענינינו, אך כאמור מהרי"ל דיסקין מבאר בכוונתם, שבאמת יש דין שמחה גם בתוספת יום טוב, ומה שמותר לישא אז אשה, הוא משום שדין תוספת שבת ויום טוב לא ניתן במקום מצוה.

ביאור הטעם שבלייל שבת מתפללים ערבית מוקדם לפי הנ"ל

לאור דברי המהרי"ל דיסקין האמורים, נראה ליישב את כוונת המגן אברהם (סי' רס"ז ס"ק א) שכתב ליתן טעם על שמקדימים להתפלל תפילת ערבית בערב שבת מבעוד יום, שהוא משום שתפילת ערבית נתקנה כנגד אברים ופדרים שמתעכלים בלילה, כמבואר בברכות (כו:), ובשבת הרי אסור ליתן אברים ופדרים של ערב שבת, ולכן ראוי להתפלל תפילת ערבית בשבת מבעוד יום.

ותמה עליו התוספת שבת (שם ס"ק ב), שמה מועיל בזה שמקדים להתפלל מבעוד יום, הרי כיון שאמר ברכו קיבל עליו את השבת, כנפסק בשלחן ערוך (או"ח סי' רס"א סעי' ד), ואיך יכול להתפלל אחר שקיבל שבת תפילת ערבית שהיא במקום אברים ופדרים.⁴

אך לפי האחרונים הנ"ל הסוברים שדין תוספת שבת לא ניתן במקום מצוה, אין מקום

לקושיא זו כלל, שכן אף שכאשר מתפלל קבלת שבת מוקדם הרי הוא מקבל עליו תוספת שבת, מכל מקום יכול להתפלל ערבית שהיא כנגד אברים ופדרים, שהרי בתוספת שבת אכן היה מותר להקריב אברים ופדרים, שהקרבתם מצוה היא.

משמעות הפוסקים דלא כהמהרי"ל דיסקין והעמידה

ברם, דיעה זו של מהרי"ל דיסקין (ואתו עימו שאר האחרונים שפירשו כן את הפסוק כאן לענין בנין בית המקדש) מחדשת היא עד למאד, ולא מצאנו כן בפוסקים להלכה להתיר בתוספת שבת לקיים מצוות אשר בשבת עצמה נדחות מפני שבת. ואדרבה מפשטות דברי הפוסקים משמע להיפך, שכל מצוה שנדחית בשבת הוא הדין שנדחית בתוספת שבת, וכן מוכח מהפוסקים הנ"ל שדנו לענין תפילת ערבית מבעוד יום, ולא עלה על דעתם ליישב את דברי המגן אברהם כנ"ל.

גם מדברי הטורי זהב (או"ח סי' תר"ס"ק ב) משמע דלא כחידוש הנ"ל. שכתב לענין ראש השנה שחל בערב שבת, שאם לא תקעו בשופר כל היום, מותר לתקוע אף לאחר שקיבלו עליהם הציבור את השבת. וכתב שם שהוא הדין לענין מילה, בתינוק שיום השמיני שלו חל בערב שבת, ולא הספיקו למול אותו עד שקיבלו עליהם את השבת, שמותר למולו בזמן התוספת, ונחשב למילה בזמנה שדוחה שבת. משמע מדבריו, שלולא שהיה זמן המילה בערב שבת היתה המילה שלא בזמנה נדחית מפני תוספת שבת כשם שהיא נדחית מפני שבת עצמה.

ואף אם נדחוק בדעת הט"ז, שאין כוונתו דווקא למילה בזמנה, אלא כל מילה אפילו שלא בזמנה מותר למול בתוספת שבת, מכל מקום מדברי המקור חיים (בהגהות על הט"ז שם) מוכח שהיתר זה אינו אלא בתינוק שחל שמיני שלו בערב שבת. שכתב לחלוק על דברי הט"ז, שאין לדמות דין שופר לדין מילה, שכן מילה בזמנה דוחה שבת, מה שאין כן בשופר שלעולם אינו דוחה שבת. ומבואר מדבריו, שהיתר למול בתוספת שבת הוא רק משום מילה בזמנה, אבל מילה שלא בזמנה אף בתוספת שבת אסור.

חידוש הגליוני הש"ס שאין שוחטים את הפסח בתוספת יום טוב

גדולה מזו מצאנו בגליוני הש"ס (פסחים יג.), שרצה לומר שאין שוחטים את הפסח בתוספת יום טוב מחמת איסור מלאכה, לפי המאן דאמר (ביצה יט.) שנדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב. ואף שקרבן פסח דוחה אפילו את השבת, יש

(ב) ראה שו"ת דובב מיישרים (ח"א סי' טו) מה שכתב לתרץ קושיא זו בכמה אופנים.

(ג) וראה במגן אברהם (סי' תצ"א ס"ק א) שפסק שמוותר לאכול חמץ במוצאי פסח אם נמשכה סעודתו אל תוך הלילה ועדיין לא הבדיל. ובשלחן ערוך הרב (שם סעי' א) מבאר שאין דין תוספת יום טוב לענין איסור חמץ, מאחר שנוהג בכל ימי החג, עיין שם.

(ד) שהקשה מדבריהם על מה שכתבו התוספות (פסחים צט. ד"ה עד שתחשך) בטעם שאין יוצאים מצות מצה רק משתחשך, שהוא משום שהוקש לפסח, ושם נאמר (שמות יב, ה) ואכלו את הבשר בלילה הזה. והקשה הקובץ שעורים, שלפי המבואר בתוספות מועד קטן שבתוספת אין דין שמחה אם כן הוא הדין שאין מצות מצה, ולמה צריך ללמוד מפסח. משמע שנקט בכוונת התוספות מועד קטן, שהטעם שאין שמחה בתוספת מאחר שלא נאמרה תוספת אלא לענין איסור מלאכה ולא למצוות החג, ואם כן הוא הדין למצה.

(ה) המחצית השקל (שם) כתב ליישב את דברי המגן אברהם מוקושיית התוספת שבת בשני אופנים, עיין שם. ועיין עוד בבגדי ישע (על המגן אברהם שם) ובמנורה הטהורה (שם ס"ק א) מה שכתבו ליישב את דברי המגן אברהם.

לומר שזה רק כשחל יום י"ד בשבת, שאי אפשר להקריבו בחול, שכן זמנו דווקא ב"ד, אבל בתוספת יום טוב יתכן שלא שייר לומר כן, שהרי היה יכול להקריבו קודם לכן מחצות ואילך.¹

אולם כבר כתבנו ב**באר יעקב** (ח"ב, מועדים, פסח) שיש מקום לחלק בזה, שאף אם נאמר שכל המצוות הנדחות מפני שבת, נדחות גם מפני תוספת שבת, כגון מילה שלא בזמנה, מכל מקום יש לומר שמוותר על כל פנים מצד אוכל נפש, או מצד שמצוות פסח דוחה את העשה של תוספת שבת, כמו שמצינו שקרבן פסח דוחה את העשה והשלמה, עיין שם.

טירחא ועמל במשכן בשבת

בעצם דברי רש"י כאן, שכאמור הקשה עליו הרמב"ן שמשמעות הכתוב היא שבא למעט בשבת עצמה, כתב מהרי"ל דיסקין ליישב באופן

אפילו מחמר שיש בו לאו דאורייתא, מכל מקום אינו בכלל העשה דשבתון מאחר שאינו מלאכה, ואם כן כל שכן לטירחא.

לפי זה נראה בפשטות שדברי מהרי"ל דיסקין הנ"ל הם רק לפי הרמב"ן הסובר שטירחא בשבת אסורה מן התורה, ועל זה מיעט הכתוב 'אך' שבמשכן התיירו, אך לראשונים הנ"ל שאין איסור טירחא מן התורה כלל, לכאורה לא שייר למעט כנ"ל.

ברם, כבר הבאנו (באר יעקב ח"א, ויקהל, הערה קנח) את דברי החתם סופר (שו"ת, חו"מ סי' קצה, בהשמטות) הסובר שאין שום ראייה מדברי רבינו יונה הנ"ל נגד הרמב"ן, שיתכן שגם לרמב"ן אין מחמר בכלל העשה דשבתון, שאף שיש בו לאו מכל מקום בו אין בזה טירחא ועמל, אבל דבר שיש בו טירחא יתכן שהוא מן התורה גם לרבינו יונה.

נוסף. שאכן המיעוט הוא לשבת עצמה, לומר שמה שאין מלאכת המשכן דוחה שבת אינו אלא מ'מלאכת המשכן', היינו הל"ט מלאכות שנאסרו במשכן, אבל שאר דברים שאינם מלאכות, כגון טעינת משאות כבדות, או תקיעת שופר ורדיית הפת, לא נתמעטו במשכן בשבת. וזהו 'אך' את שבתתי, שיש אופנים שמחללים שבת במשכן, והיינו באיסורים שאינם בכלל מלאכה.

אמנם יש להעיר, שאכן הרמב"ן (ויקרא כג, כד) כתב שבכלל עשה ד'שבתון' נכללו גם דברים שאינם מלאכה אם יש בהם טורח ועמל, שמצוות שבתון היא שיהא יום מנוחה ושביתה ללא טירחא ומלאכה. אך המנחת חינוך (מצוה רצז אות ב) העיר עליו, שמדברי הראשונים (רשב"א; ריטב"א יבמות ו.) בשם רבינו יונה, שמחמר אינו בכלל עשה דשבתון, ששבתון אינו עשה אלא על אבות מלאכות, משמע דלא כהרמב"ן, שהרי

(1) וראה בגליוני הש"ס שם שהביא בשם חכם אחד שרצה לומר שאחר השקיעה שאינו זמן שחיטה, יהיה מותר לאכול חמץ עד הלילה, לפי המבואר בפסחים (ה). שאיסור חמץ בערב פסח מחצות נלמד מהפסוק (שמות לד, כה) לא תשחט על חמץ דם זבחי. ולפי זה מיישב אותו חכם את דברי רש"י (שם יג, ד"ה מזון) שכתב בטעם שמישיירם ב"ד שחל בשבת רק מזון שתי סעודות ולא שלש סעודות, משום שבערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה. ולכאורה, פשוט שאין לשייר לסעודה שלישית, שכן אסור לאכול חמץ משהיה ששית לכל הדעות. ולהנ"ל מיושב, שכן היה מקום להתיר לאכול חמץ אחר השקיעה, שאינו זמן שחיטה, אלא שאסור לאכול מן המנחה ולמעלה. ורבי יוסף ענגיל שם דחה את דבריו וכתב "חלילה לומר כן בכוננת רש"י". וראה מה שהארנו בזה בבאר יעקב (ח"ב, מועדים, פסח).

♦ תמצית השיעור ♦

- ❖ ביאור מה שכתב רש"י שאך ממעט בנין המשכן בשבת, שתוספת שבת אינה דוחה בנין המשכן.
- ❖ מסוגית הגמרא אם עשה דוחה לא תעשה של כרת נלמד מבנין המקדש בשבת, משמע כנ"ל שתוספת שבת אינה דוחה.
- ❖ הטעם שאינו דוחה, משום שלא ניתן הגדר במקום מצוה.
- ❖ הוכחה מתוספות שנושאים נשים בתוספת יום טוב, שבמקום מצוה אין תוספת.
- ❖ אך יש שביארו דבריהם משום שנוהג גם בחול המועד, או שלא נאמרה תוספת אלא לאיסור מלאכה.
- ❖ ביאור המגן אברהם שמתפללים בליל שבת מוקדם, משום שאין מקריבים אימורים בשבת, שסובר שבתוספת היו מקריבים.
- ❖ פשטות משמעות הפוסקים, שמצוות הנדחות מפני שבת, נדחות גם בתוספת.
- ❖ בגליוני הש"ס שיתכן שאין שוחטים את הפסח בזמן תוספת יום טוב.
- ❖ עוד ביאור ברש"י, שרק מלאכות נתמעטו במשכן בשבת, ולא טירחא וכיוצא בזה.
- ❖ לרמב"ן טירחא בכלל עשה דשבתון, ובמנחת חינוך שחולק על רבינו יונה שמחמר אינו בכלל שבתון, ולחתם סופר אין הכרח שחולקים.

פנינים

היתר קדלי דחזירי בדברים האסורים לבני נח

לחלוצי מלחמה, שכן בבני נח לא שייר היתר זה, ומאחר שאסור לבני נח לא מסתבר שיהיה מותר לישראל. וכן כתב החמדת שלמה (יו"ד סי' א).

וכוונת המנחת חינוך נראה, על פי מה שכתב במקום אחר (מצוה ב אות כה; מצוה כו אות יא) לענין סומא, שאף אם פטור מכל המצוות וגם מלאוין, מכל מקום אותן מצוות שבני נח מוזהרים עליהן גם הוא מוזהר. שאף אם לא נתקדש בהר סיני, מכל מקום לא יצא מקדושת בני נח, ובבני נח גם הסומא חייב, שלא מצינו אצלם פסוק לפטור את הסומא. ולפי זה יש לומר גם כן לענין חלוצי צבא, שאף אם מצד ישראל היה מותר בכל האיסורים, מכל מקום לא יצא מקדושת בני נח, ולכן במה שבני נח מוזהרים לא הותרו יוצאי הצבא גם במלחמה.

בחולין (יז). איתא, 'בעי רבי ירמיה, אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו (לרבי יעקב שהותר להם בשר נחירה במדבר). איתא, אילימא בשבע שכבשו, השתא דבר טמא אשתרי להו, דכתיב (דברים ו, יא) ובתים מלאים כל טוב ואמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב כתיב דחזירי, בשר נחירה מבעיא. אלא לאחר מאן. ואיבעית אימא, לעולם בשבע שכבשו, כי אשתרי להו שלל של עובדי כוכבים, ידיהו לא אשתרי. תיקו.'

אמנם המנחת חינוך (מצוה תקכו אות ו) כתב לחדש, שמה שהתירה תורה איסורים בזמן המלחמה, אינו אלא בדברים האסורים רק לישראל, כדוגמת קדלי דחזירי, אבל דברים האסורים גם לבני נח, כגון אבר מן החי, אסורים גם

ברם תירוץ זה אינו מספיק אלא לטעמו של המנחת חינוך, שביאר הטעם שמה שאסור לבני נח לא הותר במלחמה, משום לא גרע מבני נח, שלפי זה מובן שבכלים לא שייך איסור זה, שכן טעם לא נאסר לבני נח. אבל לטעם החמדת שלמה והדבר אברהם הנ"ל, שביארו ענין האיסור בדברים האסורים לבני נח, שאינו בכלל 'בתים מלאים', שכן אין איסורים אלו מצויים בבתי הגוים, אם כן עדיין הקושיא במקומה עומדת, מדוע לא נאמר דין הגעלת כלים במלחמת סיחון ועוג, כדי להכשירם מבליעות אבר מן החי, שלא שייך בזה היתר קדלי דחזירי.

עוד הביא להקשות על המנחת חינוך בהר צבי (ערה"ת, ואתחנן) בשם רבי מרדכי אילן, שלפי דבריו צריך עיון מה שאמרו בחולין (ס) גבי איברי בשר נחירה שאי בשבע שכבשו הרי הותר אפילו קדלי דחזירי, והרי עדיין נפקא מינה לענין ריאה ובני מעיים שאם בטל היתר נחירה אסור משום אבר מן החי (ראה חולין לג), ואם מה שאסור לבני נח לא הותר במלחמה, אם כן היה לנו לאסור את הריאה ובני מעיים לצד שבטל היתר נחירה כשנכנסו לארץ. עיין שם שתיריך בשני אופנים.

ובאמת כבר קדמו בקושיא זו בחמדת שלמה (ס), שכאמור גם הוא כתב כמנחת חינוך, שדברים האסורים לבני נח אינם בכלל היתר דקדלי דחזירי, והקשה כן לענין חתך אבר מן המפרכת שיש בזה איסור אבר מן החי לבני נח (ראה חולין קכא), ואם נאמר שכשנכנסו לארץ אין על הנחירה שם שחיטה, אם כן אברים אלו אסורים לבני נח, וממילא גם לישראל. ומחדש שם מכח קושיא זו, שכוונת קושיית הגמרא היא, שמאחר שהותרו אז כל האיסורים וגם איסור נבילה, אם כן לא נאמר כלל דין שחיטה ד'זבחת' על שבע שכבשו, ועל כרחך שלא צייתה התורה כלל לשחוט באותם השנים, שאין מקום לשחיטה כלל, ואם כן לא יועיל השחיטה גם להתיר מפרכת, שלא שייך לומר אז ישראל בשחיטה תליא מילתא, שאין סברא לומר ששחיטה תועיל רק לקולא ולא לחומרא, עיין שם מה שמפלפל בזה.

בעצם חידוש המנחת חינוך תמה בדבר אברהם (ה"א ס' י"א אות ו), שאינו רואה מקום לזה מצד הסברא, אלא אם נאמר שהתורה לא התירה אלא איסורים שנתחדשו במתן תורה, ולא איסורים הרובצים עליהם מקודם מתן תורה, וזה נסתר ממה שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות (חולין פ"ז מ"ו) שמה שאין אנו אוכלין אבר מן החי אינו מחמת האיסור שנאסרו לבני נח, אלא במצות הקב"ה למשה בסיני, הרי שלא שייך לישראל איסור בני נח, ואם כן כשהתירה התורה את האיסורים במלחמה הרי כל האיסורים בכלל.

אמנם הדבר אברהם כתב שם לאסור מסברא אחרת, שהתורה התירה במלחמה רק מה שנומצא בבתי האויב, וכפי שכתוב בפסוק שכשיבואו לארץ ימצאו שם בתים מלאים כל טוב, ולכן מסתבר שהדברים נאמרו על איסורים המותרים לבני נח שזה מצוי בבתיהם, אבל מה שנאסר גם לבני נח אין למצוא גם בבתי האויב ואין זה בכלל בתים מלאים כל טוב, עיין שם מה שכתב בזה. וטעם זה אכן מובאר בחמדת שלמה שם.

המנחת חינוך (קומץ המנחה, שם) מביא שנשאל על ידי משכיל אחד, שאם דבריו שמה שאסור לבני נח לא הותר במלחמה, אם כן חזרה קושיית הרמב"ן (במדבר לא, כג) למקומה, שהקשה מדוע ציוה הקב"ה גיעולי כלים רק במלחמת מדין ולא במלחמת סיחון ועוג שקדם לו. ותירץ הרמב"ן שבסיחון ועוג שארצם היתה מנחלת ישראל הותרו להם כל האיסורים, אבל מדין לא היה משלהם ולא באו אלא לנקום נקמתם לכן הוצרכו להגעיל את הכלים. ואם נאמר שבאיסור אבר מן החי לא שייך ההיתר של קדלי דחזירי, שוב קשה מדוע לא הותרו על הגעלת כלים במלחמת סיחון ועוג.

והשיב המנחת חינוך, שרק גוף אבר מן החי נאסר לבני נח ולא צירו וטעמו שנלמד מ'הטמאים' (חולין ק"ב), ולכן גם מצד אבר מן החי לא הוצרכו להגעיל את הכלים, שהגעלת כלים אינו משום טעם כעיקר (אמנם ראה שו"ת חתם סופר י"ד ס' צד בעובדא הידועה של תרנגולת שנפלה לתוך קלחת חמאה, שמבואר מדבריו שגם טעם אבר מן החי אסור לבני נח).

מן הבאר

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

בענין גניבה על מנת למיקט

(באר יעקב חלק א' – פרשת בראשית)

- ✦ **בבא מציעא** שגם גניבה על מנת למיקט, שאינו מתכוון להפסיד ממון, אסור.
- ✦ **ביד רמ"ה וקובץ שיעורים** שכן נח אינו מוזהר על זה. ולכן איוב גנב על מנת להשביח. וכן דעת המנחת חינוך.
- ✦ דעת המהר"ם שיק ורא"מ הורוויץ שגם בן נח מוזהר בזה.
- ✦ בב"ח שגזילה על מנת למיקט מותר, שלא גזרו משום שלא שכח. ובקובץ שיעורים משום שאין לומדים גזילה מגניבה.
- ✦ **רב"צ פלמן** מוכיח שגם בגזילה אסור, מזה שהוצרכו להעמיד לא תגזול בכובש שכר שכיר.
- ✦ **לב"ח** אפשר לומר שלא העמידו בעל מנת למיקט משום שלא שייך בגזילה, אך **לקובץ שיעורים** צ"ע.
- ✦ **במנחת חינוך** שבגזילה האיסור רק מצד הפסד ממון, משמע שעל מנת למיקט מותר.
- ✦ בחי' המיוחדים לריטב"א מפורש שאסור גם בגזילה, ונלמד מגניבה.

מזל"א טבא וגדא יאה

על זאת שבחו אהובים ורוממו לא-ל ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברגשי גיל וחדוה מעומק הלב קדם ידידנו עוז הצמוד בקירות לבבנו, איש הטוב והמיטיב לב הזהב לכלל ולפרט, מקבל כל אדם בפנים מאירות י ען עלה ונתעלה בהוקרת תורה ולומדיה, אחד ומיוחד במכבדי התורה, בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד מיוחד ב כל עת וכל שעה לימין צדקו של מורינו הגאון האדיר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א ולהפצת אור תורתו בתבל א ש אהבת תורה וחסידות הבערת בקרבו מים רבים לא יוכלו לכבות, חכם לב לוקח מצוות ויתן ויחזור ויתן הלא הוא ידידנו הדגול והנכבד, איש החסד ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, זכה ורבים זיכה להשקות הצמאים לדבר ה' במים זכים וטהורים מכאר יעקב, להגדיל תורה ולהאדירה ברכ פארות - אשריו ואשרי חלקו בזה ובכא

הרה"ח ר' עקיבא משה הלוי טויבער שליט"א

מייסד ופטרון מכון "טע"ם התורה"

להרגל שמחת הבר-מצוה של בנו היקר יניק וחכים הבחור **כמר יונה** נ"י

והברכה אחת היא לאביו החשוב הרה"ג ר' יצחק צבי שליט"א

מעומק הלב נברכו בכל הברכות הכתובות בתורה, וזכות התורה והמצוה תעמוד לו בזה ובכא לכל מילי דמיטב ויזכה לרוכ נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, שובע שמחות בימינו נצח, וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה, אמן.